

Павленко Сергій Олексійович, провідний науковий співробітник відділу організації науково-дослідної роботи Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДІВ МАНІПУЛЯТИВНОГО ВПЛИВУ ДЕСТРУКТИВНИМИ РЕЛІГІЙНИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ

Широко відома фраза, що самі неприступні фортеці - це голови людей. На жаль, сучасна реальність і практика змушують визнати те, що саме голова людини - найуразливіше спорудження, а число маніпуляторів свідомістю, бажаючих пожитися на цій слабкості, зростає з неймовірною прогресією.

Маніпулятивний вплив у релігійному культурі слід розглядати як примус людини відчувати, думати і діяти так, як це вигідно маніпулятору (лідеру культу), але при цьому так, щоб людині не здавалося, що її примусили. Деструктивні релігійні культури - це руйнівні для психіки віруючих релігійні або містичні організації, що культурно, ментально, історично не успадковані нашим народом від попередніх поколінь, не притаманні його релігійній духовності. Адепт - віруючий деструктивного релігійного культу. Залучення до культури - формування психологічної залежності адепта від культури методами прихованого психологічного впливу [1, с. 469].

Деструктивні культури користуються психологічною, духовною, медичною, комерційною та політичною необізнаністю і недосвідченістю багатьох людей, цілеспрямовано (прагнучи до незаконного збагачення і незаконної влади) їх обманюють і прив'язують до себе, всіляко викликаючи, зберігаючи і посилюючи стан неосвіченості, непоінформованості та формуючи неприродні, протизаконні стани залежності у своїх прихильників. Необхідно підкреслити,

що в будь-якому деструктивному культі експлуатується насамперед неграмотність і незахищеність особи [2].

При проведенні своїх масових заходів керівники неокультів нерідко використовують останні досягнення науки та техніки. Особливу увагу приділяють вивченню психології в галузі методів впливу і управління великими масами народу. Часто використовуються особливі методи впливу на психіку, такі як гіпноз, екстрасенсорика і навіть спеціальні апарати, створені для прямого впливу на мозок, котрі підключаються до комп'ютерних мереж [3].

Спеціалісти попереджають, що існує реальна можливість взяти людину під абсолютний контроль, шляхом переконання, психологічного тиску - «промивання мозку», витягнувши людину з нормальних умов життя та нормального ходу думок і взявши її під контрольований стан.

У США та Європі активізується робота з протидії антиконституційним проявам з боку певної частини представників неокультів. Доктор Маргарет Зінгер, професор психотерапії Каліфорнійського університету, виділила елементи, що роблять ці культу привабливими: вони пропонують спрощені життєві принципи; дають хибне відчуття спільності та захищеності від життєвих труднощів; пропонують роботу, успіх, визнання. У зв'язку з цим вона радить: «Будьте обережні з людьми занадто приязними. Будьте обережні з людьми, які намагаються дати прості відповіді на складні життєві питання. Будьте обережні із запрошеннями незнайомих людей завітати на фестиваль, вечерю, семінар. Обережно треба ставитись до запрошень відвідати безкоштовні курси з йоги, психотерапії, медитації з самосвідомістю».

У своєму щоденнику Дженні Міллз, член секти «Храм Народів», яка загинула в Гайані разом з іншими прихильниками цього релігійного угруповання, вірно відобразила різкий контраст між привабливою формою та деструктивним змістом: «Якщо ви зустріли найприязніших людей у вашому житті, які приведуть вас у найтеплішу компанію, де лідером

буде найбільш успішна та розуміюча вас людина, якщо ви дізнаєтеся, що мета цієї групи настільки чудова, що ви й не думали, що її можна досягти, знайте, що це занадто добре, щоб бути правдою» [4].

За свідченням представників французької Асоціації захисту сімей і осіб від згубного впливу сект (Association pour la Sauvegarde de la Famille et de la Jeunesse, Herblay, France), процес втягування нових adeptів до секти має ретельно розроблену стратегію і умовно поділяється на чотири етапи [5].

I етап (лестощі та спокуса): досягається через прості, навіть спрощені відповіді на складні питання буття (життя, смерть, хвороба) у теплій атмосфері групи; наголошується на всіх актуальних проблемах сучасної епохи (екологія, прибульці з космосу, медитація, „звільнення” тощо); використовуються лестощі („ти гарний, розумний, ти потрібен нам для Великої Місії”); гарантуються щастя, свобода і знання.

II етап (нейтралізуються психозахисні якості особистості та її здатність до критичного сприйняття дійсності): досягається завдяки втомі (напружена праця, лекції, тривале проповідування по домівках або у громадських місцях з метою вербування нових членів, виснажливі медитації, молитви, засвоєння доктрини секти тощо); відбувається зміна режиму харчування (дієта, піст тощо); створюються такі умови життя, за яких adept не може «зупинитися» і замислитися над тим, що він робить і як живе; обмежується приватне життя особи (значно зменшується можливість побути на самоті, обов’язкове насильницьке сповідання перед групою, статеві регламентації тощо); змінюється лексичний запас (майбутній сектант повинен опанувати мову, котра «добре» сприймається на слух, справляє враження серйозної у науковому або релігійному сенсі, проте має сенс лише всередині групи); зазначена методика позбавляє адепта будь-якого спілкування зі світом і фактично звужує його інтелектуальний потенціал (результат, протилежний обіцянкам на I етапі).

III етап (закріплюється членство адепта у групі, стимулюються соціальні розриви): настійні рекомендації (покинути навчання); від'їзд за кордон (як правило, під приводом продовження сектантської підготовки); розрив із сім'єю, друзями, суспільством; будь-яка інформація, що надходить ззовні, проголошується підозрілою та необ'єктивною; всі, хто критикує секту, змальовуються негативно, як небезпечні й такі, які виступають проти прогресу людства; іноді родина проголошується відповідальною за всі труднощі, що спіткали членів секти; суспільство визнається місцем загибелі, медицина вважається непотрібною, психіатрія - небезпечною, інші релігії як повністю переборені, політика - застарілою; лише група під керівництвом «Свого Вчителя», який оголошує себе рятівником людства, може вести паству дорогою до щастя; коли у свідомості членів групи поширюється впевненість у власну винятковість і здатність до спасіння людства, їм пояснюють, що «суспільство чинить опір, у нього є свої звички, свої інтереси, вам не повірять, вас переслідуватимуть; і це є доказом того, що ви - в Істині»; така аргументація збільшення опору суспільства щодо адепта призводить до глибокого поглинання останнього сектою.

IV етап (передбачається зробити повернення до суспільства неможливим): відсутні прибуток, соціальна підтримка та практичний професійний досвід; зміна місць перебування не дозволяє встановлювати стійкі зв'язки із зовнішнім (стосовно групи) світом, які б могли полегшити повернення; втрачаються старі друзі; родинні зв'язки або розірвано, або загострено до конфлікту; якщо подружжя та їх діти - члени однієї групи, то неможливо вийти з секти одному, необхідно, щоб цього зажадало якнайменше двоє дорослих членів родини; страх, жорстка дисципліна, суворі покарання, постійні доноси, побоювання зовнішнього світу, грошові борги тощо; приймається рушення, що простіше залишитися, бути як інші; можливість досягти щастя, свободи, багатства або знання повною мірою узгоджується з необхідністю терпіти

страждання; домінуючою стає мотивація, що дуже нерозумно відступати, коли мета вже близько, коли вже стільки вистраждано і вкладено (у тому числі й фінансів); якщо член секти пережив багато страждань, то він готовий до більших випробувань.

Наведені вище етапи спрямовані, насамперед, на те, щоб швидко і міцно з'єднати людину із сектою, спаплюжити її свідомість та розвинути комплекс гострої інфантилізації. За таких умов адепти культової групи стають повністю залежними від свого «вчителя» і здатні перетворитися на небезпечних фанатиків [5].

У 1993 р. в Україні було проведено психологічну експертизу з метою дослідження людей, які відчули на собі вплив деяких новітніх релігійних культів («Велике Біле Братерство», «Богородичний центр» тощо). До складу експертної комісії входили досвідчені вчені-психологи (О. Жажков, О. Бухтіяров, Л. Тарасова). У результаті дослідження експерти дійшли висновку, що у людей, які зазнали впливу керівників цих угруповань, піддалися «зомбуванню» психоенергетичними засобами, відбулися в особистих інтелектуальних і енергетичних структурах суттєві розлади. Такі зміни виявляються у механізмах нервової регуляції поведінкою і життєдіяльністю, відбувається спотворення природного механізму функціональної асиметрії.

Дослідники зазначають, що подібні результати спостерігалися доктором Камероном («Програма ЦРУ М - Культура», Канада) при застосуванні ним шокової та інших форм впливів на психіку. У таких осіб понижуються вищі інтелектуальні функції та вербальний інтелект, що, у свою чергу, спричинює зниження порогу критичності, підвищенню догматизму і стереотипії в інтелектуальній діяльності; змінюється співвідношення інтелектуального раціонально-логічного та ірраціонально-інтуїтивного контурів вертикальної ієрархії нервової регуляції. Таким чином, це призводить до придушення творчої індивідуальності, а особливо творчої уяви,

механізмів висування і критичної перевірки гіпотез, інтуїції, пластичності поведінки тощо.

Було виявлено наступні фенотипічні риси у структурі особи: соціальна дезадаптація; схильність до формування чи сприйняття так званих надцінних ідей, котрі з часом оволодівають свідомістю індивіда, знецінюючи все інше; поєднання характеристик підвищеної чутливості з емоційною холодністю, відчуженістю у зв'язках із соціальним середовищем. Проте слід акцентувати увагу на принципі добровільності, котрим керуються вируючі, сприймаючи ті чи інші релігійні погляди, ідеї, настанови, релігійний авторитаризм тощо. Саме цей принцип стає тією «нормою, певним статусом, без чого віруючий свою життєдіяльність і уявити не може» [6].

Отже, враховуючи викладене доходимо висновку, що перебування в деструктивній релігійній організації завдає серйозної шкоди фізичному і духовному здоров'ю людей. Небезпека цих організацій полягає не тільки в їх внутрішній деструктивності (здоров'я та свобода), а й зовнішній - руйнування сімейно-родинних, соціальних і громадянських зв'язків особи з оточуючими. Заради хибних ідей або за наказом так званого «гуру» адепти готові вчинити будь-який злочин в результаті чого стають соціально-небезпечними для оточуючих.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Левицька І.М. Використання методів маніпулятивного впливу деструктивними релігійними організаціями /І.М. Левицька // Збірник Національної академії державної Прикордонної Служби України. - 2013. - № 1(66). - С. 467 - 477.

2. Волков Е.Н. Феномен деструктивных культов и контроля сознания / Е.Н. Волков // Журнал практического психолога. - 1992. - № 2. [Электронный ресурс]. - Режим доступа: [http : //www .aquarun.ru/psih/ks/ks9.html](http://www.aquarun.ru/psih/ks/ks9.html).

3. Кузьменко А. Аналіз соціально-правової регламентації діяльності новітніх і нетрадиційних культів у конкурентній боротьбі з публічною посткомуністичною владою України / А.

Кузьменко [Електронний ресурс]. - Режим доступу:
<http://www.justinian.com.ua/article.php?id=2396>.

4. Світова практика попередження і припинення деструктивної діяльності новітніх релігійних рухів [Електронний ресурс]. - Режим доступу:
<http://www.apologet.kiev.ua/biblioteka/35-sekty-ta-kulty/diyalnist-novitnikh-netraditsinikh-kultiv/744.html>.

5. Кузьменко А. Аналіз соціально-правової регламентації діяльності новітніх і нетрадиційних культів у конкурентній боротьбі з публічною посткомуністичною владою України / А. Кузьменко [Електронний ресурс]. - Режим доступу:
<http://www.justinian.com.ua/article.php?id=2396>.

6. Косуха П. Деструктивність і тоталітарність у релігійній діяльності// Феномен релігії. - К.: Ін-т філософії НАН України, 1996. - С.8.